

Els oficis perduts a la vila de Torroella de Montgrí

Cristina Navalls i Duran estudia 2n de batxillerat a l'IES Montgrí, de Torroella de Montgrí. Aquest treball ha rebut la màxima puntuació en l'assignatura d'Història i l'ha presentat a la primera edició dels Premis Mestall que organitza l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines.

En aquest article presentem una sèrie de capítols del treball (presentació del treball i dos oficis) i en properes edicions n'anirem publicant d'altres.

Presentació

Actualment existeix un problema causat per l'evolució i el pas del temps: l'oblit. El que vull dir és que les tradicions i els costums d'un poble són una part essencial de la cultura, i molta gent els desconeix i no s'adona que de mica en mica es van oblidant i només resten en el record d'algunes persones. És això el que vol reflectir el següent treball que tractarà sobre els oficis de la vila de Torroella de Montgrí, que actualment han desaparegut a causa del pas del temps, però que continuen formant part de la història tot i ser del passat.

Primerament, el treball proporcionarà una introducció per presentar i situar el tema que es tractarà. A continuació, es presentarà una explicació curiosa sobre els orígens i la història dels oficis a la vila de Torroella de Montgrí. Un cop ja exposats els oficis en què es centrarà el treball, exposaré sobre la meua font

d'informació, les entrevistes, molt importants perquè són la base de tot el treball.

Les entrevistes proporcionaran la informació bàsica per poder desenvolupar l'anàlisi de cada ofici i així poder donar-los a conèixer d'una manera interessant, agafant com a referència l'experiència d'una persona de l'època. L'anàlisi serà el més important del treball, per això, anirà acompanyat d'unes gravacions sobre representacions d'oficis. Això permetrà, d'una manera divertida, fer-se una idea més directa de com era cada ofici.

Tots els oficis tractats i la gent entrevistada són de la vila de Torroella de Montgrí, de manera que em centro en la història perduda de la meua vila, que desconec i que m'interessa.

Els oficis de la vila de Torroella de Montgrí

Primer de tot començaré definint què és un ofici: un ofici és una professió d'una art manual. Els oficis s'han anat creant segons les necessitats de les persones, però, centrant-nos en la vila de Torroella de Montgrí, cal dir que, igual que a totes les poblacions agrícoles de Catalunya, els oficis s'han creat per facilitar el treball de la terra i el transport. D'aquí sorgeix un ram d'oficis, que és el destinat al treball de la terra, en el qual no es centra aquest treball.

Per altra part, existeixen altres rams d'oficis propis d'una vila i dels quals Torroella n'és un bon exponent, perquè a Catalunya moltes persones han après més oficis que no pas a la resta de les comunitats. Aquest fet és degut al sistema de transmissió de l'herència. L'hereu de la casa es quedava i seguia l'ofici del pare, però els que no ho eren buscaven una altra forma de guanyar-se la vida amb altres oficis i abans de decidir-se en provaven molts. Això ho feien amb l'ajuda dels pares, perquè els aprenents havien de pagar per aprendre.

En aquell temps hi havia aprenents i oficis en abundància, però ara tot ha anat canviant de tal manera que tots aquells antics ofi-

cis s'han perdut per complet i només resten en la memòria de les persones grans.

Després d'aquesta breu introducció sobre els oficis, passaré a fer una classificació dels oficis que analitzaré al llarg del treball. Cal dir que el treball només es centra en els oficis que actualment s'han perdut i que són propis de la vila de Torroella de Montgrí i aquests són: **macer-pregoner, sereno, impressor manual, espartenyer, esclopaire, boter, llauner, picapedrer, baster, esparter, carrosser, parracaire, carbonera, paraigüer, ferrer de tall** i per últim el de **ferrer negre**.

Cal dir que d'oficis perduts també hi havia el vidrier i el rajoler, però no vaig trobar cap persona ni cap familiar de gent que hagués exercit aquesta professió. Per això em centraré en els oficis citats anteriorment, perquè eren els que es feien a la vila i ara ja no existeixen. També es poden considerar oficis perduts el de llevadora, matador, esquilador i mocadera, però he decidit centrar-me més en els artesans i no tan coneguts com aquests. Per últim, cal citar els de sabater, sastre i modista que els he considerat a punt de perdre, ja que resta escassa gent que s'hi guanya la vida.

En definitiva, després del recull d'oficis antics de Torroella, em centraré en els setze primers citats per desenvolupar el treball dels oficis perduts de la vila de Torroella de Montgrí.

Realització d'entrevistes

Tots els oficis que analitzaré tenen com a base una entrevista i, per això, abans d'explicar-los, primer exposaré com vaig trobar les persones entrevistades i, posteriorment, la realització de les entrevistes.

Vaig començar fent una llista d'oficis perduts. A fer això em va ajudar la gent gran de la vila a qui vaig anar preguntant i els meus pares. Tot seguit, també vaig preguntar a gent gran si sabien d'algú que hagués treballat en cada un dels oficis. Un cop ho vaig tenir tot planejat, vaig preparar les entrevistes i vaig

pensar cada pregunta de manera que em poguessin donar suficient informació per poder redactar el treball.

Les primeres preguntes que em vaig plantejar van ser les més essencials: com es diu? Quin ofici va fer? Qui l'hi va ensenyar? Quants anys el va fer? Aquestes preguntes em servien per poder començar l'entrevista i poder fer la fitxa tècnica de la persona. Tot seguit venien les preguntes per poder situar-me en el temps: quan va començar a fer l'ofici? Quan va plegar? A continuació necessitava fer preguntes clares, perquè em donessin informació sobre l'ofici en si, com ara: en què consistia l'ofici? Com era? Quines coses elaborava? Quines eines feia servir? Quins materials utilitzava? D'on els treia? Tot seguit, les preguntes sobre el treball: era rendible? Treballava sol? En quina època treballava més? Quin tipus de client tenia? Treballava per a particulars o empreses? I, finalment, si era l'únic de la vila que treballava d'aquell ofici, per poder donar informació complementària sobre aquest. Després d'aquest tipus de preguntes vaig passar a buscar la informació per poder elaborar frisos cronològics a través de les seves respostes. Les preguntes van ser: en quins anys va ser una feina rendible? Hi va haver alguna davallada? Quan va començar a decaure i a no rendir?

Per finalitzar l'entrevista, les preguntes més personals, com ara: per què va deixar de realitzar l'ofici? Per què creu que s'ha perdut? Quin ofici creu que l'ha substituït? Està a favor de la maquinària i la industrialització?

Aquestes són les preguntes més bàsiques i que formen part de totes les entrevistes, però, segons si entrevistava una persona que feia un ofici artesà o si exercia un càrrec, sempre hi havia alguna pregunta que variava.

Un cop les entrevistes van estar a punt, vaig començar la recerca de les persones i va ser aquí on vaig tenir el primer entrebanc, perquè em vaig trobar que alguna gent que feia tal ofici havia mort o ja no vivia aquí. De manera que vaig haver de buscar familiars pròxims a la persona perquè em poguessin donar la informació, per això algunes entrevistes no són directament a la persona que realitzà l'ofici.

Quan localitzava la persona, a més d'entrevistar-la li feia un seguit de fotografies; primer de tot, a la persona, i després a les coses que havia elaborat, a les eines, i feia fotocòpies de les fotografies antigues que la persona tenia; de manera que el treball també ve acompanyat d'il·lustracions per fer més entenedora l'explicació sobre l'ofici.

Anàlisi dels oficis perduts

Pregoner-macer

Fitxa tècnica

Nom: Josep González Galí

Ofici: pregoner-macer

Anys: 20 anys exercint l'ofici

Quan va començar: l'any 1946

Quan va acabar: l'any 1966

Característiques de l'ofici: facilitat de parla i lectura, necessaris. Ofici cansat.

Elements indispensables: una trompeta per fer de pregoner i una túnica vermella amb una valona blanca al coll i una maça per fer de macer.

Era l'únic pregoner-macer de Torroella: sí, era l'únic de la vila que exercia aquest ofici.

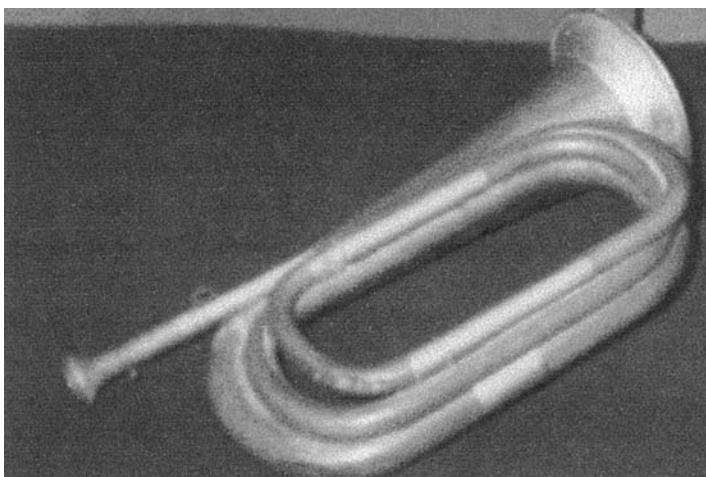

Josep González Galí, el darrer pregoner-macer

En què consistia l'ofici de pregoner-macer?

El pregoner-macer era un oficial públic que feia pregons en veu alta pels carrers de la vila amb la finalitat de donar a conèixer al poble el que es publicava a l'Ajuntament i el que passava a la vila. Cal dir que aquest ofici no només consistia en això, sinó que es caracteritzava per formar part de dos de diferents i aquests eren el de pregoner i el de macer, tot i que es generalitzi en el primer perquè era el que realitzava més freqüentment.

Concretament, el pregoner era l'encarregat d'anar-se situant en diverses cantonades de la vila i llegir els acords municipals a la gent. Amb una trompeta cridava l'atenció de la gent i després els transmetia el missatge. El recorregut que havia de fer era fix i durava unes dues hores. A més a més, juntament amb el càrrec de pregoner, era obligat fer la neteja diària de les oficines de l'Ajuntament. El pregoner donava a conèixer oralment tot tipus de notícies: festes majors, neteja de carrers, pagament de la contribució, escombraries, ordres de l'Ajuntament, si s'havia de tancar l'aigua en cas d'obres, contribució de millores d'obres civils, pèrdues d'objectes personals o bé d'animals de companyia, etc.

La trompeta del pregoner

Per altra part, el macer era un càrrec concedit pels reis d'Aragó com a privilegi de l'Ajuntament per tenir una persona que acompanyés i dirigís els membres del consistori, encapçalats per les primeres autoritats, quan tenien lloc actes religiosos, polítics, culturals i festius. Aquest consistori estava format per l'alcalde, el jutge i el primer i segon tinent d'alcalde.

Desfilada del consistori,
juntament amb la figura
del macer.

Així doncs, l'ofici de pregoner-macer combinava aquests dos oficis, tot i que es generalitzi en el primer. Podem dir, però, que a més de ser un ofici, era un càrrec civil del qual la població podia disposar.

Quin recorregut feia el pregoner-macer de Torroella de Montgrí?

Josep González, el pregoner-macer de la vila de Torroella de Montgrí, cada dia que havia de comunicar algun missatge de l'Ajuntament a la població torroellenca, feia un recorregut fix per tot el poble per tal que tothom se n'assabentés. Aquest recorregut començava a la plaça de la Vila, la plaça central de Torroella presidida per l'Ajuntament, i a partir d'aquí es dirigia a la cantonada on actualment hi ha la Llibreria Elías. Tot seguit anava

passant per totes les cantonades fins arribar a Fora Portal (en el monument de la sardana). A partir d'aquí es dirigia cap al carrer de Figueres i s'aturava a totes les cantonades, lloc clau per llegir les actes. Després del carrer de Figueres, venia el carrer del Roser i posteriorment el de Santa Caterina. Un cop enllestits aquests carrers, es disposava a passar per totes les cantonades fins arribar al parc de John Lennon. Finalment, després d'enllestir aquesta zona, anava cap al passeig de Catalunya; tot seguit, al carrer del Carme, després al carrer de l'Hospital fins arribar a la plaça d'Espanya, passant sempre per totes les cantonades.

Aquí era on s'acabava el recorregut; només quedava tornar passar per Fora Portal, aturar-se a la cantonada del carrer d'Ullà i arribar al punt de partida, la plaça de la Vila.

Com eren els pregons i les processons?

El pregoner feia la crida, és a dir, llegia en veu alta les noves que provenien de l'Ajuntament i que interessaven els habitants de la població de Torroella. Per poder realitzar això, el pregoner necessitava un paper on se li especificava el que havia d'anunciar.

Un dels pregons més habituals i importants que havia d'emetre als torroellencs era el del pagament de la contribució, i que deia així:

"Alcaldia de Torroella de Montgrí es posa en coneixement del veïnat que durant X dies es posarà el cobrament als impostos corresponents a la contribució urbana, industrial, rústica i a més excepcions a les taxes municipals.

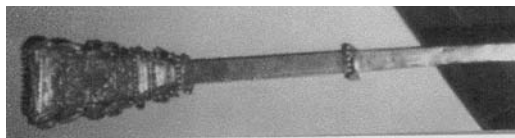
El que es posa en general coneixement perquè els afectats coneixin el pagament que els correspongui ja que si deixen passar els dies entraran en un recàrrec per demora (20%) i amb la salvatag que s'hauran de desplaçar a la Bisbal."

Pel que fa a la part final d'aquest pregó, s'ha de dir que és universal, ja que en tots els pregons servia per concloure i per advertir els ciutadans.

Pel que fa a les processons, de les quals es feia càrrec el macer, consistien a desfilat tot el cos del consistori, format pels membres de l'Ajuntament -l'alcalde, el jutge, el primer i segon tinent d'alcalde-, en dies claus com ara per la festa major, per Nadal, per la processó de Corpus, i en altres casos.

En aquests actes, la feina del macer era encapçalar el consistori i dirigir-los des de la plaça de Vila fins a l'església. Quan havia de fer de macer, Josep González s'havia de vestir amb una túnica vermella que li arribava fins als peus i amb una valona blanca al coll. A la mà havia de portar el seu símbol, una maça.

Túnica¹ i maça del
macer

Evolució de l'ofici

D'entrada, observem que els orígens d'aquest ofici, com molts d'altres, no són gaire clars perquè es remunten molts anys enre-
re, ja que antigament era l'única manera de transmetre les notícies. Tot i així, la primera constància que tenim d'aquest ofici és

durant l'edat mitjana, ja que el *Costumari català* d'Amades menciona l'existència de pregons al segle XV.

Aquest ofici va sorgir de la necessitat de transmetre notícies i, ja des d'abans del 1921, el sistema utilitzat era la divulgació oral. Va continuar rendint molt fins al 1946, per la necessitat de tenir informat el poble i perquè l'única manera de satisfer-ho era mitjançant el pregoner. Més tard, cap als anys 60, en arribar el turisme, també es va veure afavorit perquè era necessari mantenir la comunicació amb els nous residents i, a més, augmentà el nombre d'informació que calia donar. La millora d'aquest ofici va durar fins l'any 1986, però, a partir d'aquest moment, el sistema de divulgació va canviar i va ser quan va començar la seva desaparició.

L'ofici de pregoner-macer s'ha perdut, perquè els nous sistemes de comunicació han reemplaçat la divulgació oral i, per tant, també la necessitat de disposar d'un pregoner.

Les publicacions ràpides i extenses, les cartes, la informàtica i altres mitjans de comunicació dels quals podem disposar, i l'accés més generalitzat a la cultura, és a dir, saber llegir i escriure, han afavorit la desaparició d'aquest ofici, i això ha fet que avui sigui impensable l'existència d'un pregoner-macer i que molta gent recordi o conegui un ofici com aquest.

Sereno²

Fitxa tècnica

Nom: Fèlix Olamendi Bordes

Ofici: sereno

Anys: 35 anys exercint l'ofici

Quan va començar: l'any 1947

Quan va acabar: l'any 1982

Característiques: era un ofici nocturn, dur i cansat

Elements indispensables: uniforme i gorra blau marí, amb un voraviu dels colors de la bandera d'Espanya.

Era l'únic sereno de Torroella de Montgrí?: no, de serenos n'hi havia dos.

Fèlix Olamendi Bordes,
sereno

En què consistia l'ofici de sereno?

Genèricament, l'ofici de sereno consistia a vigilar la vila durant tota la nit. Per altra part, l'ofici també incloïa el fet d'haver de despertar la gent que li demanava i d'anar informant del temps i de les hores mentre feia el recorregut per tota la vila. El sereno també s'encarregava de cridar el metge si algú es feia mal durant la nit o a la llevadora en cas de part. L'ofici també incloïa el fet d'haver d'anar a recollir els nens petits que morien i que no estaven batejats. Els havia de posar en una caixa blanca i, sense els familiars, enterrar-los fora del cementiri. En relació amb això, també ajudaven a baixar els morts de les cases i enterrar-los.

Per últim, els serenos, quan algú moria per causes no naturals, quan feien l'autòpsia a l'hospital, havien de ser-hi presents.

Així, veiem que aquest ofici englobava moltes tasques, però la més representativa era la de vigilant nocturn.

Com feia la seva feina el sereno de Torroella

Per començar, a Torroella, igual que a altres poblacions, hi havia dos serenos que feien torns de vigilància durant la nit.

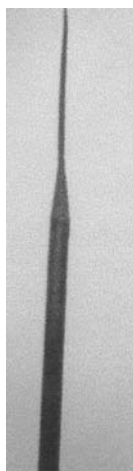
Aquests es dividien el recorregut que havien de fer en dues parts, des de la plaça de la Vila cap amunt i de la plaça cap avall. El punt de sortida i on es retrobaven era sota les voltes de la plaça de la Vila, on actualment hi ha el bar Isidre. Mentre un sereno feia la ruta, l'altre restava a la plaça, de manera que si algú necessitava la seva ajuda, sempre en trobava un dels dos.

Fèlix Olamendi, per poder exercir de sereno, tenia un carnet que l'identificava.

El torn de vigilància durava des de les 11 de la nit fins a les 6 del matí. Normalment no tenien gaire feina, però sí en dies festius i caps de setmana. A més, sempre tenien més feina a l'estiu perquè hi havia molts estrangers (en els darrers anys).

Els serenots es reconeixien per la manera com vestien: portaven un uniforme blau marí, una corbata negra, una capa també blau marí i una visera. Al voltant del coll de la capa hi portaven la bandera d'Espanya i, als pantalons, una línia vermella de dalt a baix. L'uniforme era de llana a l'hivern i més prim a l'estiu. A més, el sereno portava un xuxo (pal allargat acabat en punxa) com a arma de defensa i un llum d'aram. Més endavant van portar una llanterna i una porra.

El xuxo

Cal dir que la gent es posava en contacte amb el sereno anant a casa seva; li comentaven el que necessitaven i tot seguit li donaven les claus de casa seva, perquè els pogués anar a despertar. Mentre el sereno feia el recorregut de vigilància, també anava anunciant el temps que feia. La frase característica era: "Serenó! Las once han dado, nublado."

Cal dir que el sereno, en aquells temps, es veia obligat a parlar en castellà, ja que el règim del general Franco prohibia utilitzar el català. El sereno treballava per a l'Ajuntament i era un ofici que feia molt de servei a la gent del poble.

Evolució de l'ofici de sereno

Els orígens de l'ofici de sereno no són precisos, el que sí se sap és que prové de molts anys enrere. Aquest ofici va ser molt útil en els pobles, perquè era l'única vigilància nocturna, però va deixar de ser-ho pels volts de l'any 1975. En aquest moment, va ser quan es van començar a crear cossos de policia com els d'ara, els quals eren molt més pràctics que l'ofici de sereno; per tant, va deixar de ser un ofici necessari. A més, també van començar a haver-hi els enterramorts, cosa que suposava que el sereno ja no s'havia d'ocupar d'aquest tema. Per tant, trobem que va ser a partir d'aquest moment quan l'ofici de sereno va començar a no rendir i a perdre's per l'evolució de la història.

En el cas del Fèlix, va deixar l'ofici l'any 1982, perquè es va retirar, i com que va ser l'últim sereno de la vila de Torroella de Montgrí, situem la fi d'aquest ofici l'any 1982.

Ara, l'ofici de sereno només queda en el record, però les noves generacions, en no haver-ho viscut, no tenen constància que existís un ofici com aquest i, és per això, que cal tornar enrere, perquè no es perdi per sempre.

Cristina Navalls i Duran

Bibliografia i altres mitjans d'informació i agraïments

AMADES, Joan. *Costumari català. El curs de l'any*, volums III, IV.

FUSTER I GIMPERA, Joan. *Vivències i anècdotes de la vila de Torroella de Montgrí*, 1997.

Gran enciclopèdia catalana, volums IX, XII, VIII.

GRINÓ, David i altres. *Oficis que es perden*, Ed. Vell i Nou.

Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí, 1999.

SEYMOUR, John. *Artes y oficios del ayer, guía práctica de los oficios tradicionales*, Ed. The National Trust folio.

VERT I PLANAS, Josep. *Carros, tartanes i galeres*, 1992.

Fonts orals de la gent gran del poble.

Notes

- 1 A la part superior de la túnica hi anava una valona blanca, però no em va ser possible localitzar-la.
- 2 Cal dir que com actualment no hi ha cap sereno viu a Torroella, el familiar més pròxim que vaig trobar va ser la filla d'un antic sereno, l'últim que hi va haver a la vila i, per això, la informació no és tan abundant.